



شمس العماره (عمارت خورشید)

جمع آورندگان: صبا نوایی، فائزہ علینازہ، فرناز مقدم اصل
استاد، راہنما: دکتر امیر رضا فرہید

البرص

شمس العماره (عمارت خورشید)



❖ نام بنا: شمس العماره

❖ موقعیت مکانی: ضلع شرقی کاخ گلستان

❖ سال ساخت: ۱۲۸۲ ه.ق تا ۱۲۸۴ ه.ق (دوره قاجار)

❖ به دستور ناصرالدین شاه ساخته شده است.

❖ به همت معیرالممالک طراحی شده است.

❖ نام معمار: استاد علی محمد کاشی

❖ ارتفاع: ۴۲ متر و ۴۰ سانتی متر

❖ کاربری بنا: تشریفات مهمان ها و تفرجگاه شاه

❖ مخارج ساخت و مبلمان: ۴۰ هزار تومان

❖ مرمت عمارت شمس العماره در سال ۱۳۷۶ به اتمام رسید و از

سال ۱۳۷۸ برای بازدید عموم طبقه ی همکف آن بازگشایی شد.

مقدمه

آغامحمدخان که در سال ۱۲۰۰ق تهران را مقر سلطنت خود قرار داد و به اصطلاح دارالفلاخه‌ای برای خود تاسیس کرد، به علت جنگها و درگیریهای فراوان نتوانست به جز تفت مرمز اثر قابل توجهی از خود به یادگار بگذارد. وی از لحاظ تاسیسات ساختمانی به همان حصار اولیه تهران که به دست شاه طهماسب اول پایه‌گذاری شده بود و ارگ سلطنتی آن که شامل چهارباغ و چنارستانی بود بازمانده از شاه عباس اول و کافی ساخته کریمخان زند، قناعت کرده بود.

فتحعلی شاه که سلطنتی طولانی یافت به امور تفننی علاقه بیشتری نشان می‌داد و بیشتر وقت سلطنتش در طهران گذشت طبعاً احتیاج به دلفوشی بیشتری در این شهر داشت بدین منظور ارگ سلطنتی اولیه را توسعه داد و حرمسرای عریض و طویل خود را در آن برپا کرد و ساختمانهایی برای آن تاسیس نمود. باغ نگارستان و قصر آن را پایه‌گذاری کرد و حتی برای زمان شکار و گردش خودش در میان راه شمیران قصر معروف قاجار را بنا نهاد که در بلندترین قسمت آن قصر مناظر بدیع طهران و حومه آن دیده می‌شد. زندان قصر کنونی یادگاری از همان کاخ است. بزرگترین کاخ‌ساز قاجار بدون شک و تردید **ناصرالدین شاه** قاجار است وی در دوران نیم قرن سلطنتش دست از غازیگری برداشت! و شهرنشینی کامل گردید و به دلیل عدم درگیری خارجی بیشتر به شکار و امور تفننی پرداخت. وی ضمن تعمیر قصور قبلی، کاخها و قصرهای جدیدی برپا ساخت. ارگ سلطنتی و کاخ گلستان به بزرگترین شکل ممکن خود گسترش یافت که به فهرستی از آن اشاره می‌شود: کاخ ایض، تالار برلیان، **شمس‌العماره**، نارنجستان، عمارت بادگیر، حوضخانه، تالار الماس.

دومین نقشه تهران (۱۲۵۷ ه.ق) توسط جهانگرد شرق شناس

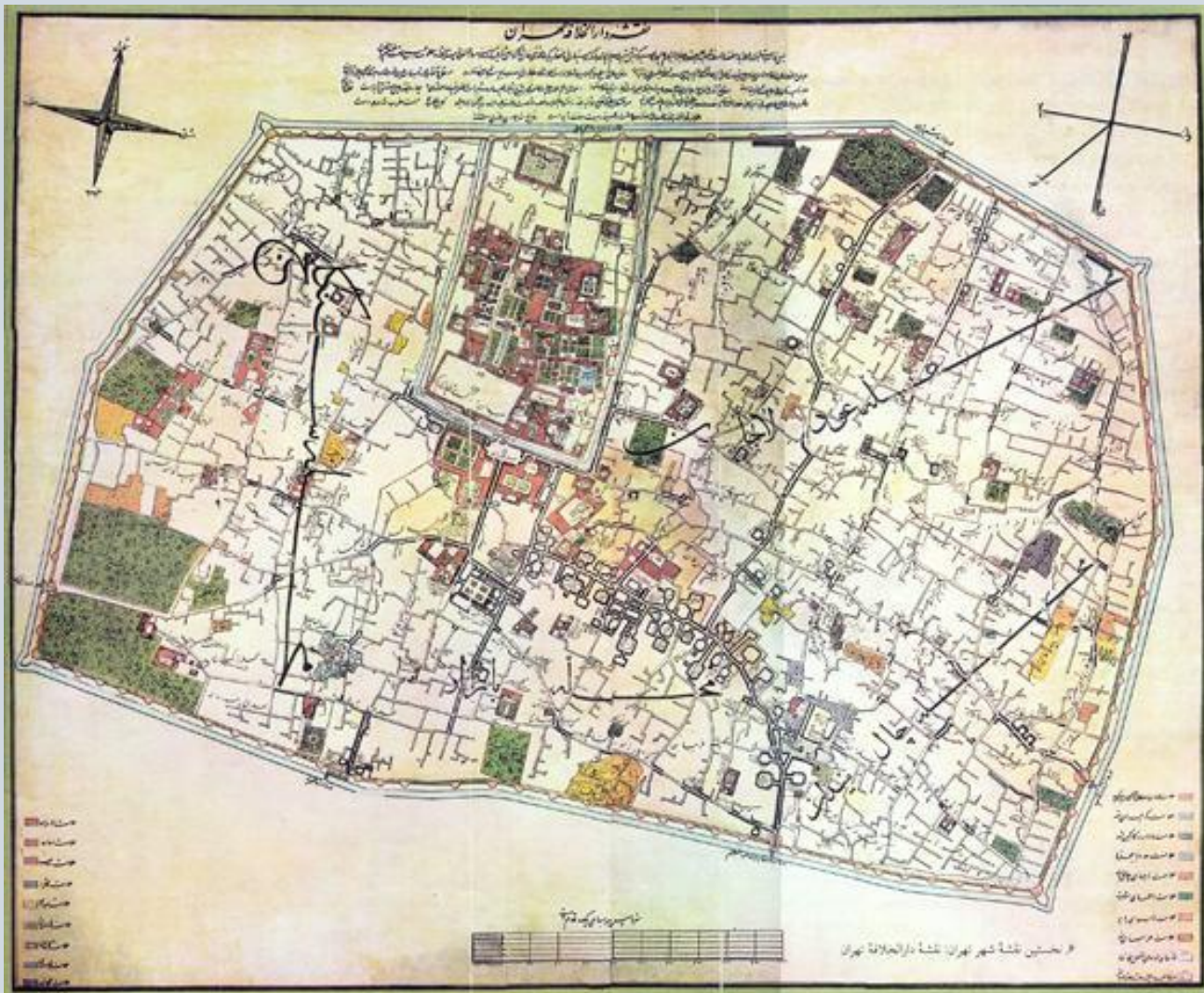
روسی **برزین**، تهیه و به سال ۱۲۶۹ ه.ق (۱۸۵۲ م) در مسکو منتشر شد. در این نقشه کوچه های تنگ، روستای سابق تهران به وضوح اطراف محور بازار که آشکارا فعالترین بخش شهر بود و به دروازه شاه عبدالعظیم باز می شد به چشم می خورد. به علاوه میزان خلوت بودن فضا در محله های پاله میدان و عودلابان در شرق و سنکلیج در غرب مایه حیرت است؛ در واقع جز در سمت جنوب که معادن خاک رس و مملات پرجمعیت قرار داشته است باغ هایی وسیعی درون شهر در حوالی

حصار گسترده بوده است. بنابر این در این فضای شهری تصرف زمین آزاد بوده و از بازار یا کاخ به بعد سافتار سازماندهی شده ای نداشتند است. این شهر فضای عمومی بازی نداشته، تقریباً فاقد بناهای بزرگ بوده و تنها فضای باز آن میدانی کوچک به نام میدان شاه بوده که بین بازار و ارگ قرار داشته است. این میدان کوچک در آینده اهمیت نمادین، سیاسی و شهری چشمگیری خواهد یافت. کاخ سلطنتی ارگ، شهری پیمپیده درون شهر باقی می ماند و تا حصار شمالی پیش می رود که در آن دروازه ای به نام عضدالدوله ساخته بودند، که امکان دسترسی مستقیم به شهر سلطنتی را فراهم می آورد.



نقشه کرشیش (۱۲۷۵ ه.ق) : آخرین شواهد وجود شهر اسلامی نخستین نقشه اصولی تهران در سال ۱۲۷۴ ه.ق گروهی به سرپرستی اعتضادالسلطنه با همکاری **اوگوستوس کرشیش** ، استاد اتریشی مدرسه دارالفنون به کمک دو تن از شاگردانش ، **ذوالفقار بیک** و **محمّد تقی خان** تهیه شد . این نخستین نقشه دارالفلاخه تهران به مقیاس ۱:۱۰۰۰ بوده است و از آنجایی که امکانات و وسایل فنی در اختیار هیئت تهیه نقشه نبوده از اینرو فاصله‌ها با کام و زاویه‌ها با تقریب اندازه‌گیری می‌شده است، بر این پایه نقشه مزبور از جهت نشان دادن شکل و موقعیت شهر و محله‌های درون آن و دروازه‌ها در نوع خود نقشه موفق‌تری بوده و پهره تهران قدیم را کاملاً در برابر دیدگان مبسم می‌سازد.

این نقشه رنگی که از نقشه برزین دقیق‌تر است اطلاعات بسیاری پیرامون نوع بناها (مساجد ، ادارات دولتی ، پادگان ها ، کاروانسراها ، تبارتفانه ها ، حمام ها ، خانه ها ، باغ ها و ...) و اسامی مکان ها را ارائه می‌کند . این نقشه موید نوسازی شهر و توسعه آن است . نقشه ارگ نیز مفصل تهیه شده است . این نقشه نشان می‌دهد که فضا تقریباً در ۹ کیلومتر مربع واقع در محدوده حصار عصر صفوی ، که باغ ها جز در جنوب غربی آن ، نزدیک دروازه قزوین ، در بقیه نقاط آن تقریباً ناپیدا شده اند ، کاملاً ساماندهی شده است . شش دروازه در این نقشه مشخص شده است: دروازه دولت در شمال ارگ ، دروازه شمیران ، دروازه دولا ب ، دروازه شاه عبدالعظیم ، دروازه ممدیه (که دروازه نو نامیده می‌شد و برزین به آن اشاره ای نگرده است) و دروازه قزوین تنها فضای عمومی باز همان سبزه میدان (میدان شاه سابق) است. این سند ، توسعه شهر در خارج از حصار را نشان می‌دهد ، اما شواهد بسیاری دال بر آن است که کرپه در زمستان جمعیت یکصد و بیست هزار نفری شهر در درون حصار زندگی می‌کردند ، اما بناهای بسیار مجللی در شمال ، در سمت کانال کرج (باغ ها ، گردش های لاله زار و نگارستان) و خانه های فقیرانه ای در جنوب در نزدیکی - معادن خاک رس و کوره پز خانه ها یافت می‌شده است . همان طور که پولاک در ۱۲۷۷ (۱۸۵۱ م) اعلام داشته ، شهر درون حصارهایش ، که رو به ویرانی نهاده بود ، - ۱۲۶۸ ه.ق (۱۸۶۰ م) گرفتار آمده و برخی از مملات نظیر پاله میدان به صورت مکانی ناسالم در آمده بود .



در خصوص وضعیت شهری که به ناصرالدین شاه رسید می توان به توصیفات مسافران خارجی بی شماری که در این دوره به تهران آمدند مراجعه کرد. پولاک در توصیف باروی شهر می گوید: برج و باروها رو به زوالند و در برابر اولین شلیک توپ فرو می ریزند. آغاز اقدامات اصلاح طلبانه امیرکبیر و در ادامه، سفرهای ناصرالدین شاه به فرنگ، زمینه ساز اصلاح ساختار شهر و دست زدن به گسترش شهر در سال ۱۲۸۵ قمری از سوی وی شد. طرح اصلی ناصرالدین شاه برای شهر تهران را میتوان از نقشه ای که باز هم توسط شاگردان مدرسه دارالفنون (تحت سرپرستی **عبدالغفار نیم الملک**) تهیه شده بود، دریافت. این نقشه، شهری بزرگ و جادار را نشان می دهد که در آن نسبت فضاهای سبز باز به بخشهای ساخته شده افزایش یافته است. باروی آجری جدیدی با برجهای منتظم، به سبک قلعه های فرانسوی و یک خندق در اطراف آن با مساحتی چهار برابر شهر پیشین امداد شد. نظم دیوار جدید شهر با هندسه مشفص آن بر بافت داخلی شهر قدیم تاثیری پندار نمی گذارد و شهر کهن، توسط خیابانهایی به دروازه های جدید شهر اتصال پیدا می کند. شبکه خیابانهای جدید، به تبعیت از الگوی اروپایی خود از نظم طبیعی پیروی کرده و عمدتاً در قسمت شمالی شهر سازمان داده می شوند.



ماجرای ساخت عمارت شمس العماره

روزی ناصرالدین شاه به دوستعلی خان معیر الممالک (نظام الدوله) گفت: «کافی بلند می فوهم که از بالای آن دورنمای شهر و مناظر اطراف تهران نمایان باشد». معیر الممالک بی درنگ دست به کار شد و پی ریزی «شمس العماره» و «تکیه دولت» را در کنار آن توسط معماران زیردست ایرانی آغاز کرد. حاج میرزا حسین خان سپهسالار که با معیر الممالک دشمنی داشت، نهانی چند تن را گذاشته بود تا مفارج بنای مزبور را دقیقاً تهیه کنند تا در پایان کار آن را برای مقابله با صورت حساب های معیر الممالک به دست شاه برساند و از این طریق ضربتی کاری به رقیب دیرین خود بزنند. بنای شمس العماره دو ساله به پایان رسید و مفارج آن کلا با اثاثیه، فرش و... به ۴۰ هزار تومان بالغ شد. در سال ۱۲۸۴ به مناسبت اتمام این بنای عظیم، روزی را جشن گرفتند و شاه در مراسم افتتاح آن حضور یافت. حاج میرزا حسین خان سپهسالار نیز در مراسم افتتاح در رکاب شاه حاضر شد. شعرا با مدیحه های آبدار به شاه تهنیت گفتند و شاه پس از بازدید از قسمت های مختلف این بنای عظیم و تفسین بسیار رو به معیر الممالک کرد و گفت: «به راستی که بنایی عالی و مجلل است ولی باید برای دولت گران تمام شده باشد». معیر گفت: «شاید برای من گران تمام شده باشد ولی این بنا را با هرچه در آن هست تقدیم حضور همایونی می کنم، آن گاه طوماری را که مفارج بنا در آن نوشته شده بود به دست شاه داد. شاه از ملاحظه این احوال تغییر قیافه داده، نگاهی به سپهسالار و حاضران انداخت و به قصر خود بازگشت. بدین ترتیب نقشه دشمنان معیر الممالک نقش بر آب شد. نام عمارت را به دلیل واقع شدن در سمت شرقی کاخ گلستان که خورشید نیز از همان سو طلوع میکند، «شمس العماره» نهادند. به جز طبقه اول و ایوان آینه کاری شده آن، طبقات فوقانی این عمارت چندان استفاده و کاربری نداشتند مگر برای تفرج سلطان صابقران که بخشی از اوقات خود را از فراز آن به تماشای مردم کوچه و بازار مینشست تا مباردا آرزوی داشتن عمارتی به بلندی ساختمانهای پندین طبقه ای که در سفر به فرنگ دیده بود به دلش بماند!





معرفی بانسی اثر

دوستعلی خان معیر الممالک (چهارم) ۱۲۳۶–۱۲۹۰

مناصب و مشاغل:

وزارت مالیه ایران(دوره قاجار)(۱۲۸۸ ه‍.ق)

در ۱۲۸۸ ه‍.ق به وزارت مالیه منصوب شد. معروف است در قحطی و وبایی که در آن سال رخ داد او که وزیر مالیه و خزانه بود، کندم های خود را افکار کرده و به بهای گران فروخت. میرزا حسین خان سپهسالار که به صدارت رسید مایل بود او را برکنار و اموالش را ضبط کند اما ناصرالدین شاه اجازه این کار را نداد. هر چند مدتی بعد وزارت مالیه را به مستوفی الممالک سپرد.

حاکم منطقه یزد (تا ۱۲۶۴ ه‍.ق)

در اواخر سلطنت محمد شاه حاکم یزد گردید و با به تفت نشستن ناصرالدین شاه معزول گردید.

رئیس ضرابخانه (دوره قاجار)(از ۱۲۷۴ ه‍.ق. تا ۱۲۸۶ ه‍.ق)

پس از فوت پدرش به سمت معیر الممالکی و ریاست خزانه داری و بیوتات دست یافت. در سال ۱۲۸۳ ه‍.ق که میرزا محمد خان سپهسالار از صدارت عزل شد، ناصرالدین شاه تشکیلات اداره امور مملکتی را تغییر داد و خزانه داری، جمع آوری و تعویلداری وجوه مخصوص خزانه اندرون، وصول مالیات ها و پرداخت وجوه، تصدی ضرابخانه، کالسلکه خانه، زنبورکخانه را به او سپرد. در سال ۱۲۸۶ ه‍.ق سمت و لقب خود را به پسرش، امیر دوست محمد خان واگذار کرد .

عضو دارالشورای کبری (دوره قاجار)(از ۱۲۸۸ ه‍.ق. تا ۱۲۹۰ ه‍.ق)

در ۱۲۸۸ ق او که ریاست خزانه را به عهده داشت به عضویت دارالشورا درآمد.

سایر توضیحات:

❖ در سال ۱۲۸۳ ه‍.ق عصمت الدوله دختر ناصرالدین شاه را به ازدواج پسرش امیردوست محمد خان درآورد. عروسی مجلی که در آن عروس نه ساله را بر هودجی بر پشت خیل نشانند و تمام مسیر قصر سلطنتی تا خانه داماد را با شال کشمیری فرش کردند.

❖ پس از واگذاشتن سمت و لقب خود به پسرش، ملقب به نظام الدوله شد. او یکی از اولین ایرانیانی بود که قسمتی از نقدینگی خود را به بانک انگلستان سپرد.

❖ در تبریش باغی بزرگ و زیبا به نام باغ فردوس و عمارت تابستانی باشکوهی در آن ساخت و کتب خطی و آثار نقاشی و فطاطی نفیسی جمع کرد. این باغ بعدها تبدیل به موزه سینما شد.

کاربری بنا

فضایی که ما اکنون در مجموعه کاخ گلستان شاهد آن هستیم، بر اساس همان اصطلاح آن زمان که فضای اندرونی و بیرونی گفته می شد، فضای بیرونی است و فضای اندرونی برای خانواده بود و فضای بیرونی برای مهمان.

شمس العماره هم به همین منظور ساخته شد و جالب است بدانید در پشت عمارت دری وجود دارد که به خیابان ناصرفسرو منتهی می شد. در واقع، در مجموعه کاخ گلستان بناهای موجود بر اساس یک کارکردی ساخته شده اند.

شمس العماره برای **تشریفات مهمان ها** استفاده می شده و بیشتر از طبقات پایین آن استفاده می کردند. و طبقات بالایی بیشتر به خاطر این ساخته شده بود که می گویند عصرها ناصرالدین شاه از طریق آن به کلاه فرنگی می رفته و در حالی که بستنی ای می خورده اطراف را هم نگاه می کرده و بیشتر جنبه تفرج گاه داشته تا رفت و آمد.



خیابان ناصریه — تهران — ۱۳۱۰

مستند ایران - تهران - شمس العماره تهیه کننده و کارگردان حمید مجتهدی



مصاحبه با علی اصغر طاهری صفی آبادی در باب شمس العماره



- چنار سبز
- چنار خشک
- چنار قطع شده
- سرو سبز
- سرو خشک
- کاج سبز
- کاج خشک
- کاج قطع شده
- زیتون



0 5 10 20m

بویش گیاهی غالب مجموعه تاریخی گلستان

بویش گیاهی غالب مجموعه تاریخی گلستان



جانمایی کاخ ها در مجموعه تاریخی گلستان

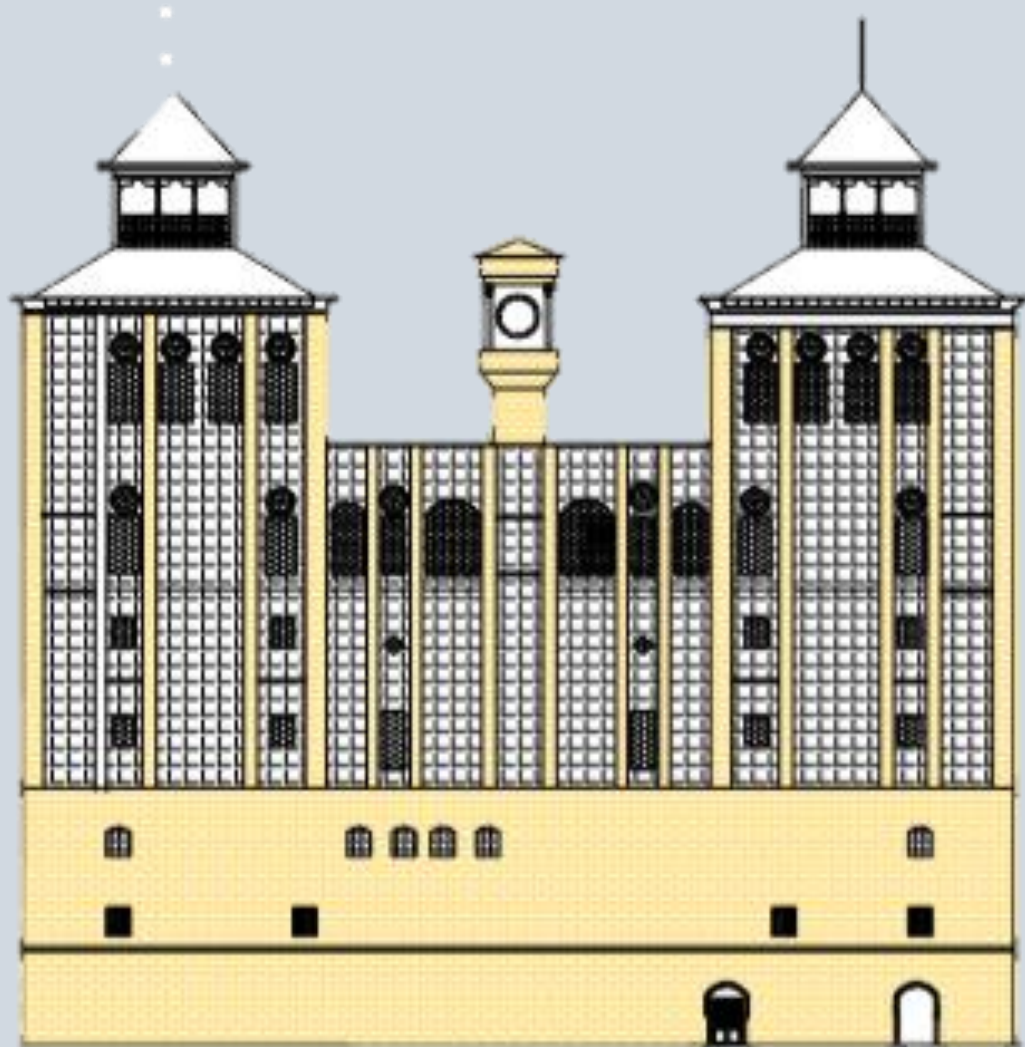




نما اولیه (نمای غربی)

وقتی ناصرالدین شاه این عمارت را می سازد به تبعیت از معماری غربی ورودی اصلی از طریق پله هایی که در مقابل ایوان ساخته شده بودند انجام می گرفته با این که کوشواره ها هم بودند ولی وقتی از حیاط می آمدید از طریق پله های وسیعی که جلوی ایوان قرار داشته وارد تالار اصلی می شدید. همان زمان با توجه به این که همیشه فرهنگ بر روی معماری ما تاثیر گذاشته است این پله ها را حذف می کنند تا کسی مستقیماً وارد فضای اصلی نشود. این مساله در خانه های معمولی هم رعایت می شده است. (اصل حفظ حریم)

نمای جدید (نمای غربی)



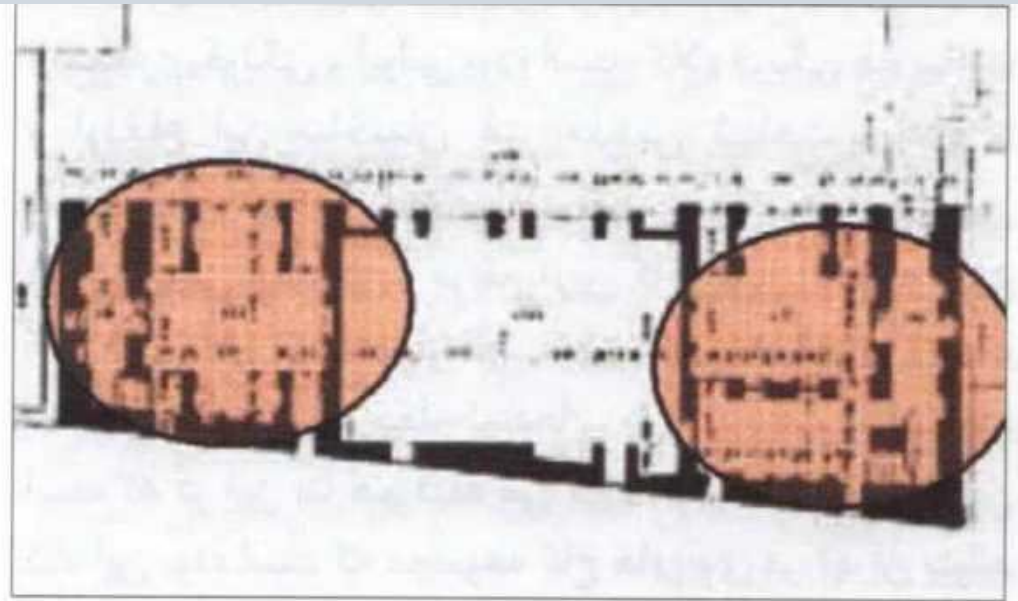
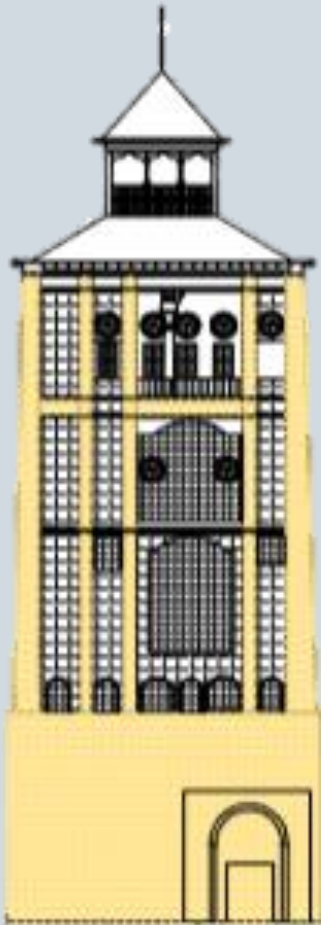
در شمس العماره برای ورود به تالار اصلی از گوشواره استفاده شده است که مشابه آن را در عمارت خلوت کریم فانی هم می بینیم. چرا در شمس العماره با این که رو به روی عمارت ایوانی ساخته شده باز هم در گوشواره استفاده کردند؟

همان طور که می دانید دو تا گوشواره دارد که در دو طرف بنا قرار دارد و تالار و فضای اصلی وسط این گوشواره های قرار گرفته است. ما مشابه این معماری را در تفت مرم داریم که از دوران زندیه باقی مانده است و این همان تاثیری است که معماری دوره قاجار از زندیه گرفته است. در تفت مرم یک ایوانی را می بینید که از دو طرف به وسیله گوشواره ها به این ایوان راه دارد. همین شکل معماری را در عمارت بادگیر هم داریم. در واقع سه عمارت با یک شیوه معماری؛ تفت مرم یا همان خلوت کریم فانی که برای دوران زندیه است، عمارت بادگیر که فتحعلی شاهی است و شمس العماره که در زمان ناصرالدین شاه ساخته می شود.



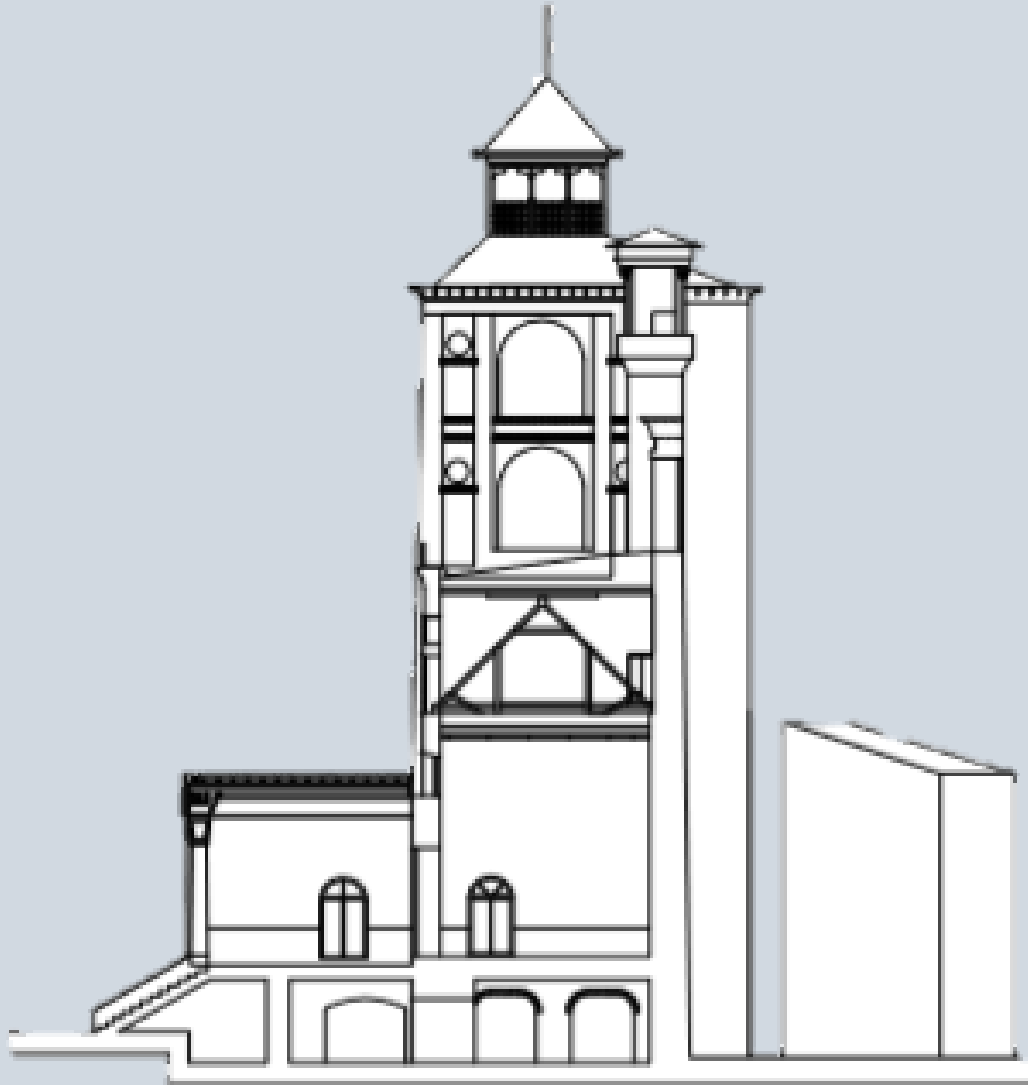
ورودی گوشواره شمالی
عکس: صبا نوایی

نمایش شمالی



شکل ۱۱- گوشواره ها در طبقه همکف (ماخذ: اسناد میراث فرهنگی)

برش عرضی





ساعت شمس العماره

عکاس: صبا نوایی

ساعت شمس العماره

این ساعت پیشکشی **ملکه ویکتوریا به کاخ ناصرالدین شاه** است، همان کافه که به شیوهی اروپایی ساخته شده و در میان ساقتمان‌های کاخ گلستان، رنگ و رویی دیگر گونه دارد. ساعت پیشکشی بر بلندای کاخ شمس‌العماره نصب شد و آوای ناقوسش، همه‌ی تهران کوپک آن زمان را از گذر زمان آگاه می‌کرد. ملکه ویکتوریا به ناصرالدین‌شاه ساعتی گرانبها هدیه کرد تا در بلندترین کاخ تهران که آن زمان شمس‌العماره نام داشت نصب شود. ساعتی که صدای بلندش کاخ نشینان شاه را آزار می‌داد و مردم چند فرسخ آن طرف تر را نیز هشیار و بیدار می‌کرد همین شد که شاکیان صدای بلند ساعت دست به دامان شاه‌کاخ شدند.

ناصرالدین شاه هم دستور داد تا صدایش را کمتر کنند ولی کم شدن صدا همان و قطع صدای همیشگی ساعت همان. تنها یک اشتباه کوچک باعث شد تا این ساعت ۹۰ سال بی حرکت بماند و نشان دهد آخرین زمانی که نشان داده ۶ و ده دقیقه در سال ۱۳۰۴ بوده است.

محمدرحسن خان اعتمادالسلطنه در روزنامه ایران در سال ۱۲۹۴ هـ. ق در رابطه با شمس‌العماره چنین می‌نویسد:

".....اولاً عمارت شمس‌العماره است که بسیار مرتفع و از بناهای بسیار عالی این دولت جاوید شوکت می‌باشد. تالارهای آئینه و ستون‌های بزرگ از مرمر و پله نیز کلاً از مرمر و مراتب زیادی الی بالای عمارت دارد. چهل ذرع ارتفاع این عمارت است و دو برج دارد با یک مهتابی که روی برج‌ها می‌روند شهر تهران و اطراف و کوه‌ها و صحرها کلاً پیدا و چشم انداز بسیار خوب و بارومی دارد..... و ساعت بزرگی در بالای این عمارت می‌باشد که صدای زنگ آن در اکثر موقع شنیده می‌شود."

تعمیرات ساعت و خاموشی دوباره



در سال ۸۹ ممر ساعتی همدانی ۸۰ ساله که وارث مرفه پدرش یعنی ساعت سازی است برای تعمیر ساعت انتقاب شد قول داد که بتواند آن را راه اندازی کند. او مشهورترین ساعت ساز ایران است که ساعت تاریخی مسجد سپه سالار را نیز بعد از ۵۰ سال تعمیر و مرمت کرد. خاموشی ای که نزدیک به ۱۰۰ سال به درازا انجامید. او ۱۴ ماه تمام در زیر زمین عمارت شمس العماره روی تعمیر اجزای ساعت کار کرد تا اینکه بالاخره در روز ۲۳ آبان ماه سال ۹۱ دوباره صدای بلندش به صدا در آمد و تهرانی ها بعد از ۹۰ سال صدایش را شنیدند. هر چند که این ساعت تنها ۱۰ ماه کار کرد و دوباره خوابید!

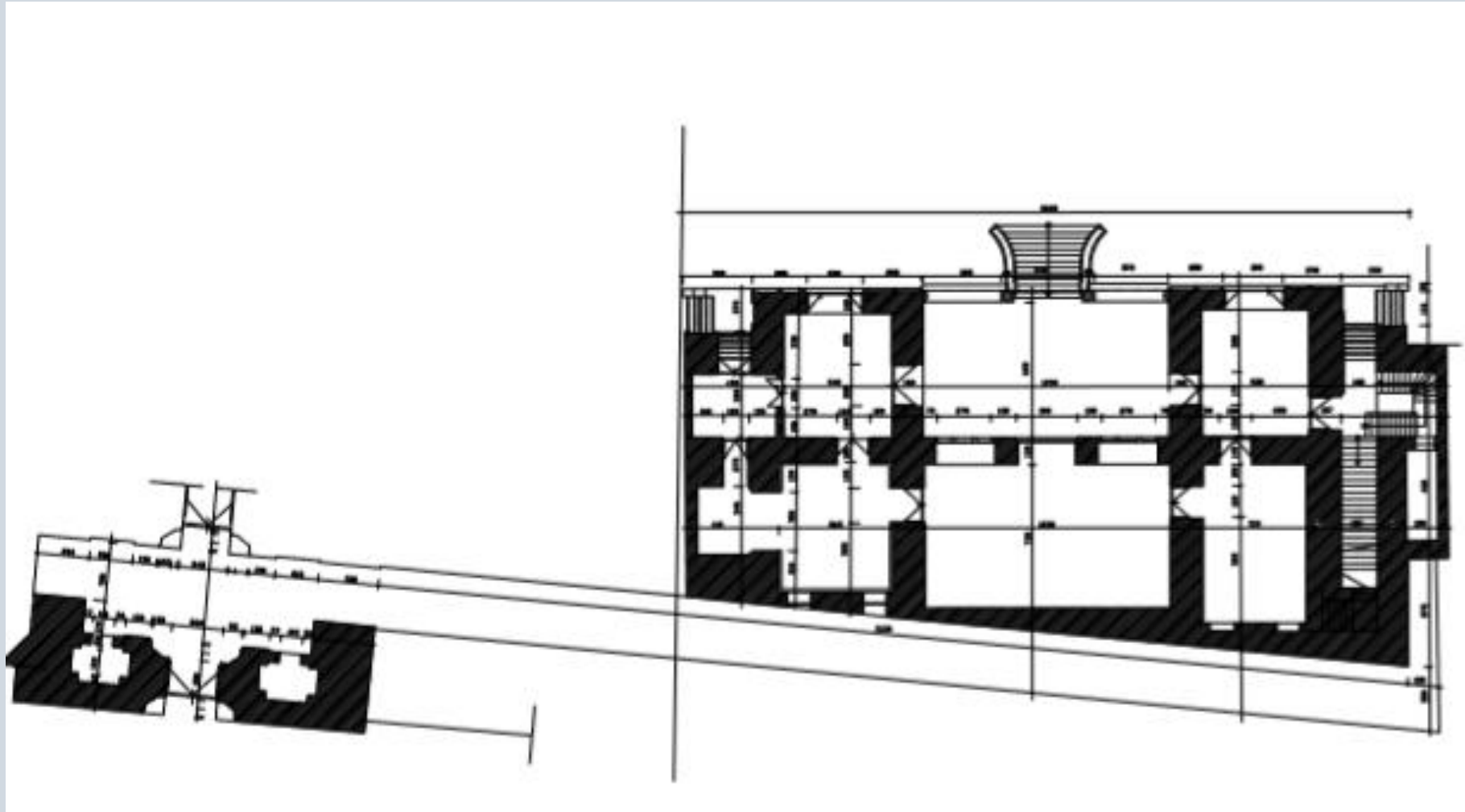
ساعتچی در توضیح علت خوابیدن دوباره ساعت گفت: مرمت و نگهداری از این ساعت باید مداوم باشد. باید هر هفته یک بار کوک شود و هر ماه دو بار روغن کاری شده و هر دو ماه یک بار شست و شو شود. برای انجام این فرایند باید یک متخصص حضور داشته باشد.

وی ادامه داد: ضمن اینکه برای رسیدن به موتور ساعت باید ۱۲۰ پله را طی کرد. پس همه این آموزش ها را به یکی از شاگردانم یاد داده ام ولی او برای انجام این کار باید حقوقی از کاخ گلستان دریافت می کرد. ولی مسئولان کاخ این مبلغ را نپرداختند و تصور می کردند که می توانند با یک بار تعمیر برای صد سال دیگر ناقوس این ساعت را به صدا در آورند. در حالی که این ساعت چندین میلیارد تومان هزینه دارد و ارزش آن بسیار زیاد است و ماهی ۵۰۰ هزار تومان برای نگهداری از آن مبلغ کمی است.

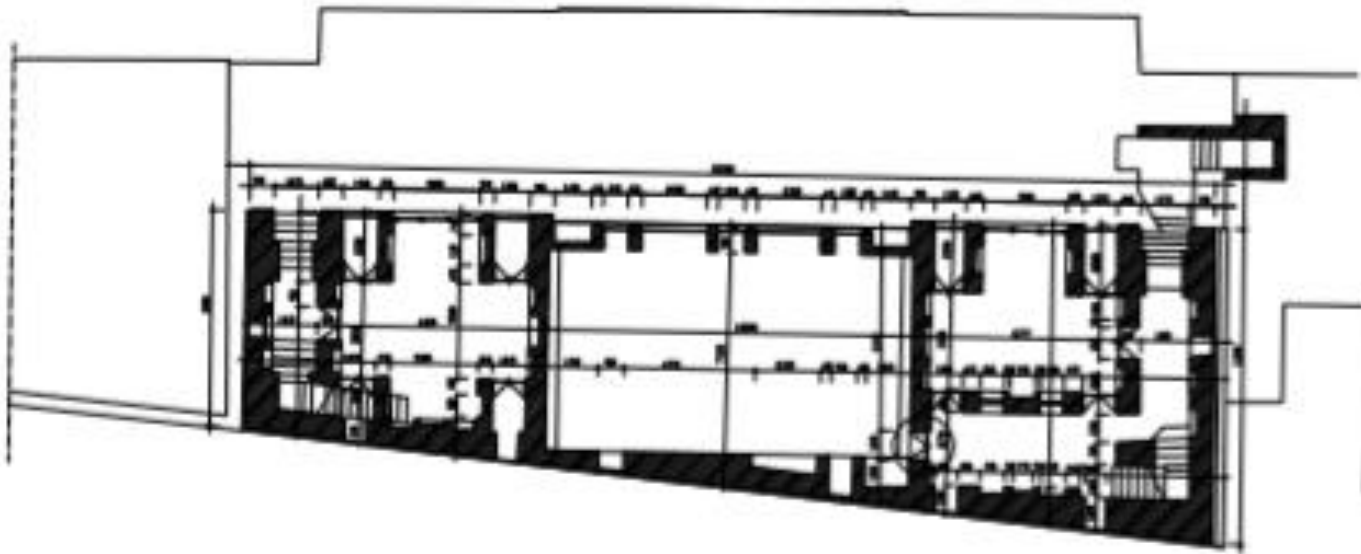
دیوار واقع در ضلع شرقی کاخ گلستان
عکاس: صبا نوایی



پلان همکف



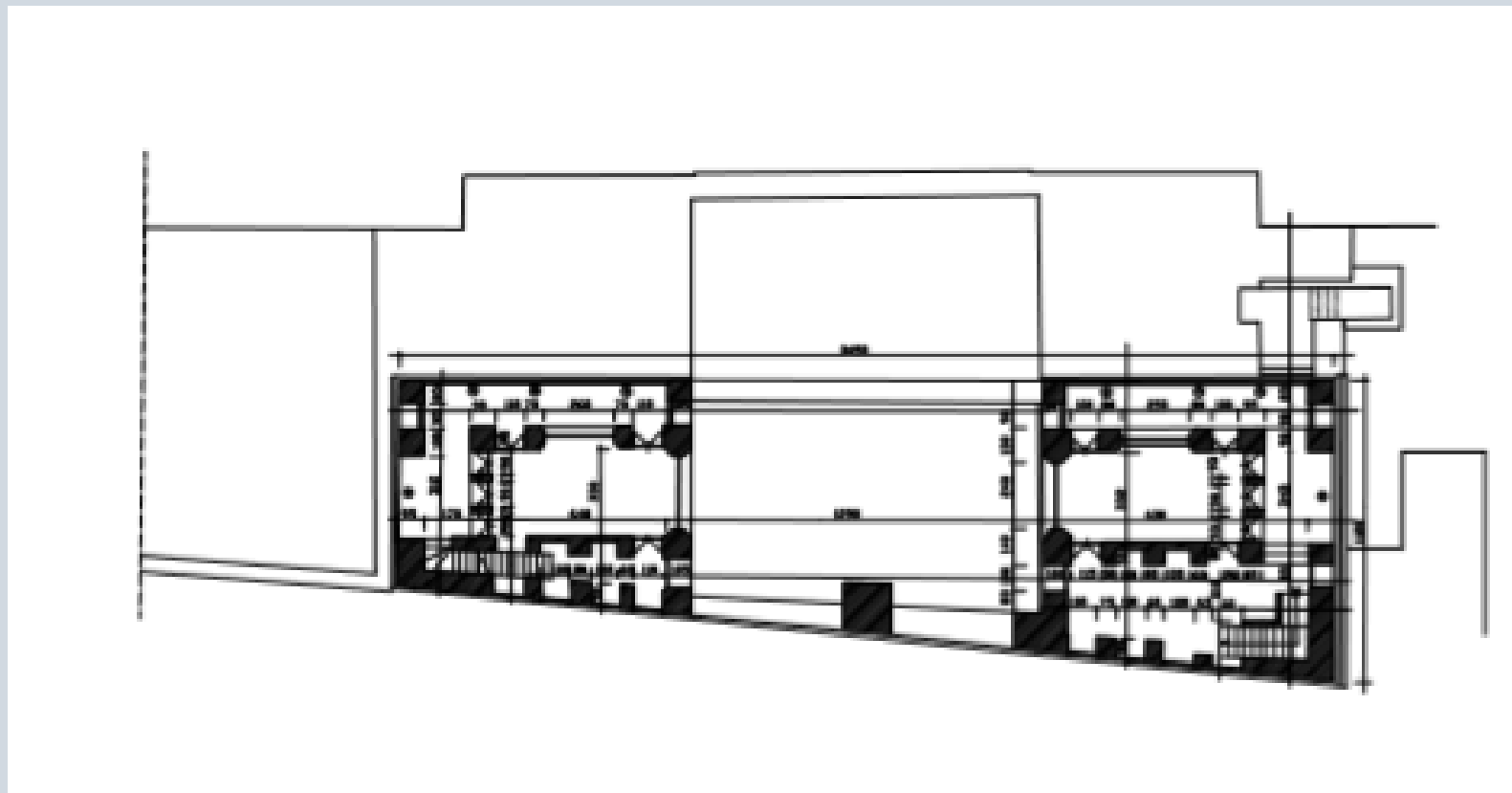
پلان طبقه اول



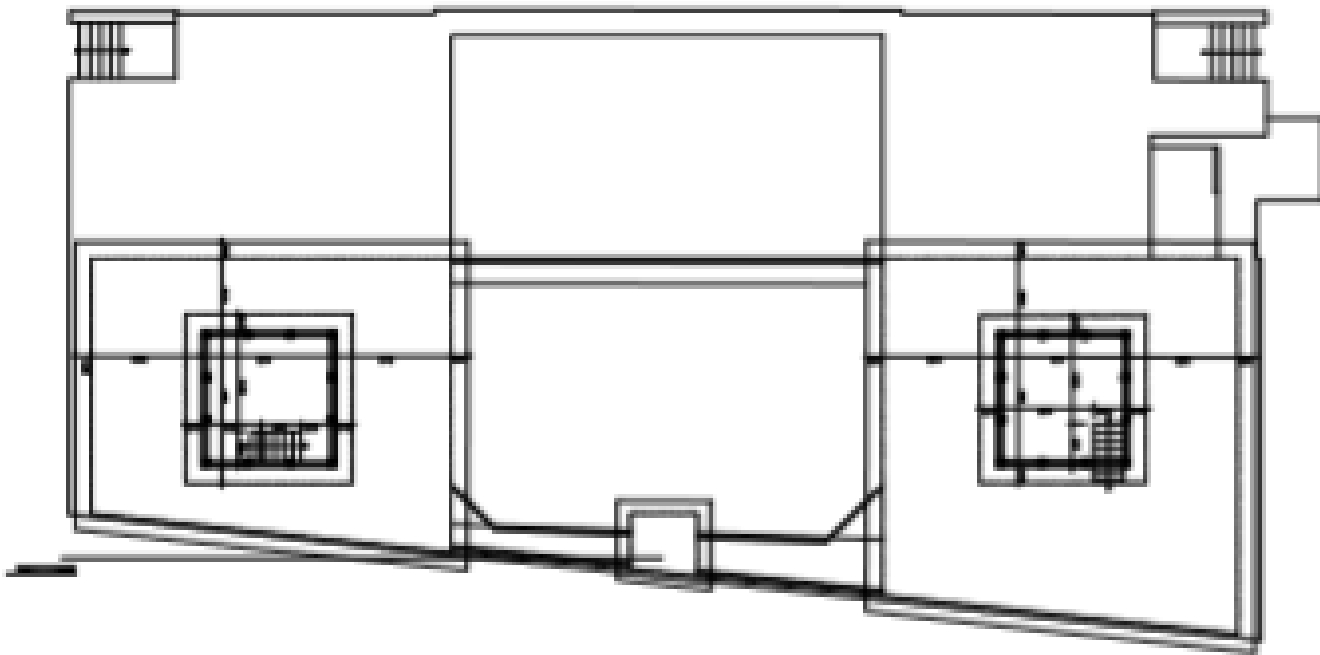
پلان طبقه دوم



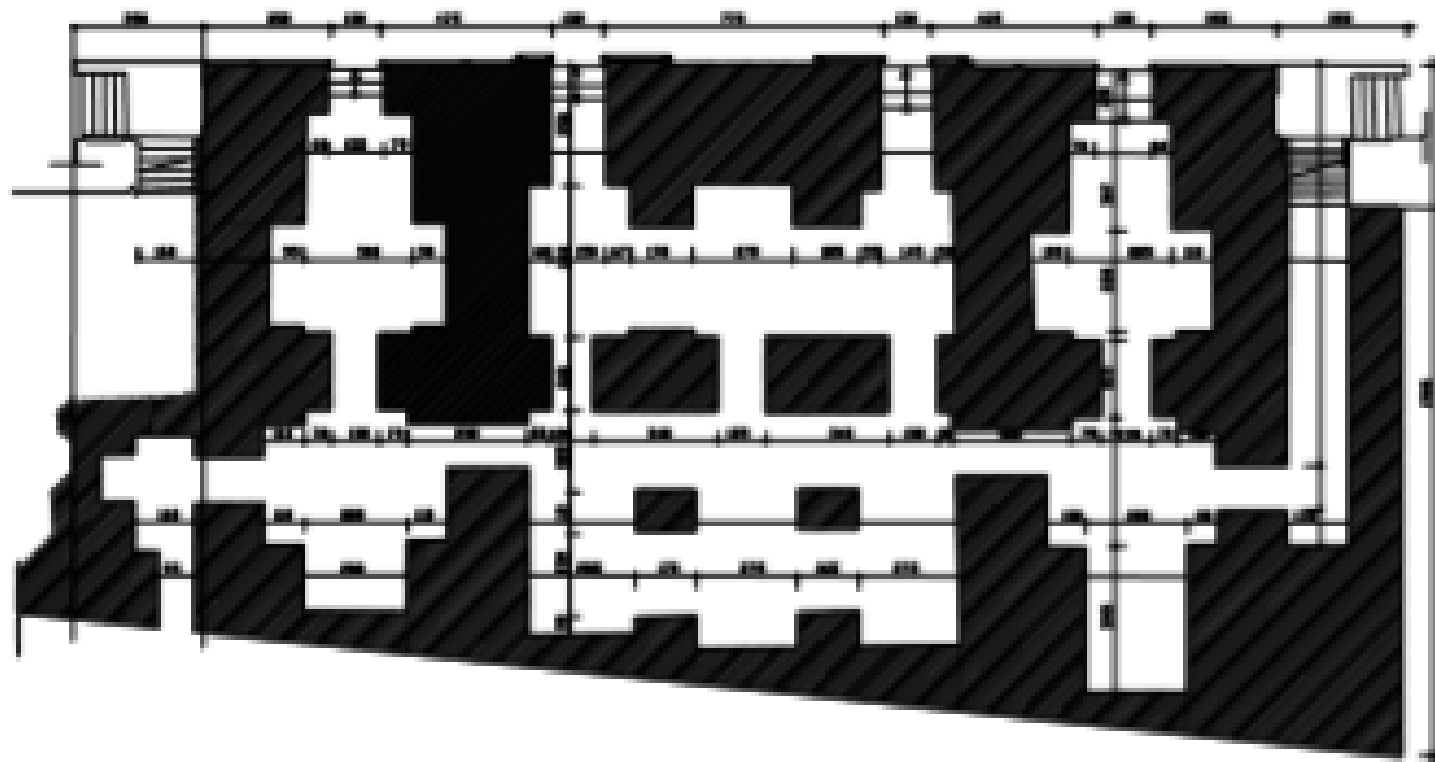
پلان طبقه سوم



پلان طبقه چهارم



پلان زیر زمین





نمای شمس العماره از عمارت بادگیر

شمس العماره سرآغاز معماری غربی

می توانیم شمس العماره را سرآغاز معماری تاثیر گرفته از غرب بدانیم. چون قبل از آن عمارت بادگیر را داریم که کاملاً یک معماری ایرانی است. ما قبلاً در معماری ساختمانهایمان از **ستون های سنگی و کپی** استفاده می کردیم، ولی در شمس العماره حتی **ستون فلزی** داریم، و این دقیقاً برمی گردد به همان زمانی که فلز وارد معماری اروپایی می شود. در معماری قبل از شمس العماره برای ساختن **مفاظ** ها از **چوب** استفاده می کردند، ولی در شمس العماره **ریخته گری و چدن** استفاده شده است. اینها به ما نشان می دهد که این عمارت به شدت از غرب تاثیر گرفته است. همین **ارتفاع دادن به ساختمان** یکی دیگر از نشانه های این تاثیرپذیری است. در واقع در زمان قاجار هند و فرهنگ ایران شروع به تاثیرپذیری از غرب می کند. مثل نقاشان و دیگر هنرمندان ما در آن زمان. مثل کمال الملک که به اروپا می رود و پرسپکتیو را وارد نقاشی ما می کند. شمس العماره هم شروع این تاثیرپذیری است ولی **همچنان بر خلاف کاخ ابيض، معماری آن ایرانی است.**

تحولات بنا

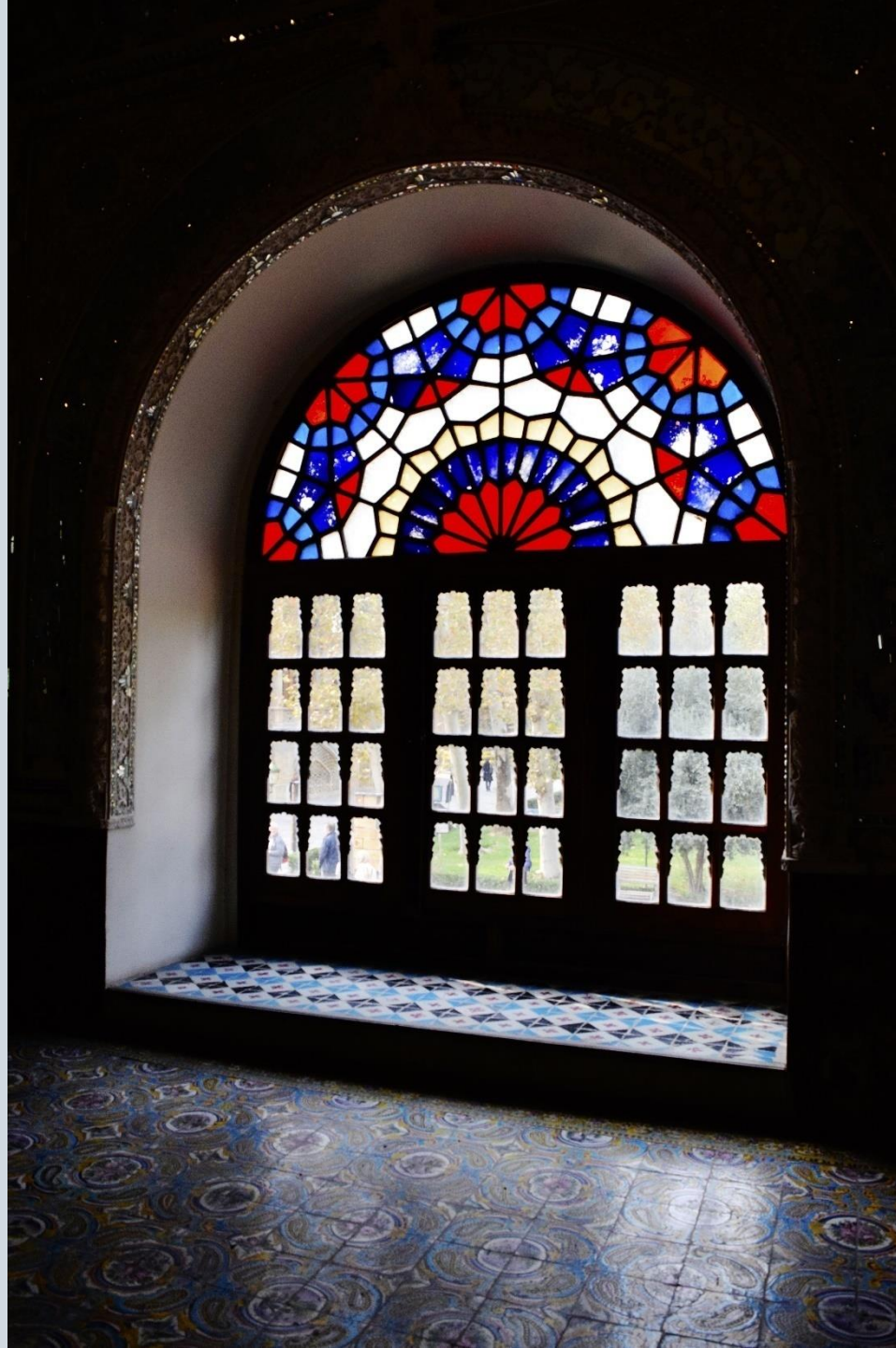


عمارت شمس العماره طی چند سال اخیر دارای تغییر و تحولاتی از قبیل اضافه کردن دیوار یا کم کردن دیوار و ... می باشد . تغییر و تحولات طبقه همکف به دلیل جدا کردن و مستقل کردن طبقه همکف از کل عمارت میباشد که این تغییر و تحولات به منظور احداث موزه می باشد.

تغییرات طبقات بالاتر فقط پنجره هایی می باشد که جلوی شبکه های فیروزه ای که به طرف ناصر خسرو است می باشد ، در بنای سابق هیچ گونه بازشویی جلویی این شبکه ها نبود و هیچ مشکلی نبود ولی امروزه گرد و غباری که از وسایل نقلیه ای که در ناصر خسرو تردد دارند تولید می شود باعث آلودگی داخل عمارت شده و گروه مرمتی مجبور به تعبیه این پنجره ها شدند.

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف

ارسی - شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

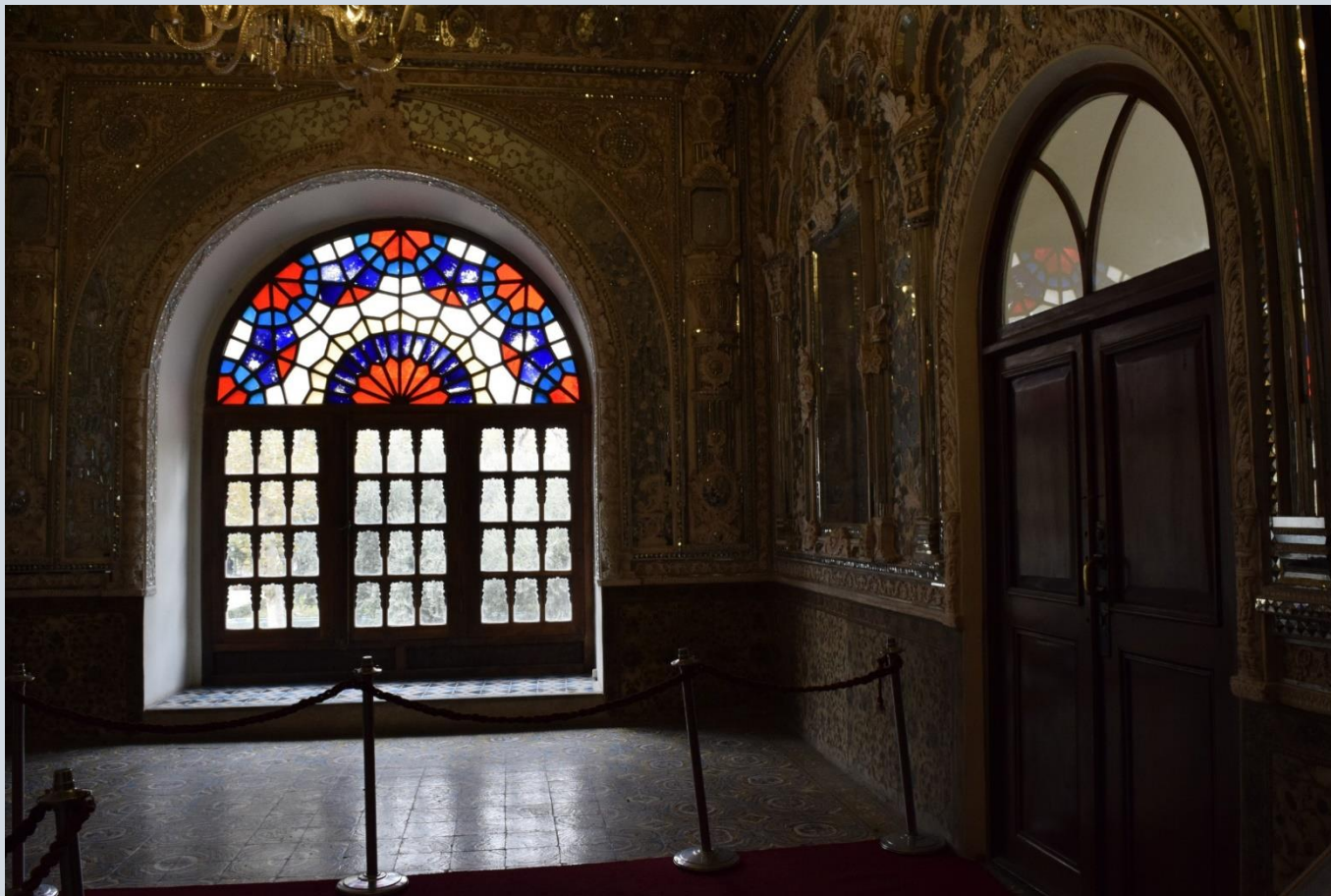


عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



آینه‌کاری و گچ‌بری - شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



ارسی - شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف

آینه کاری و گچ بری - شمس العماره

✱ محفوظه شیشه ای نگه داری گل در

بالای آینه

عکاس: صبا نوایی

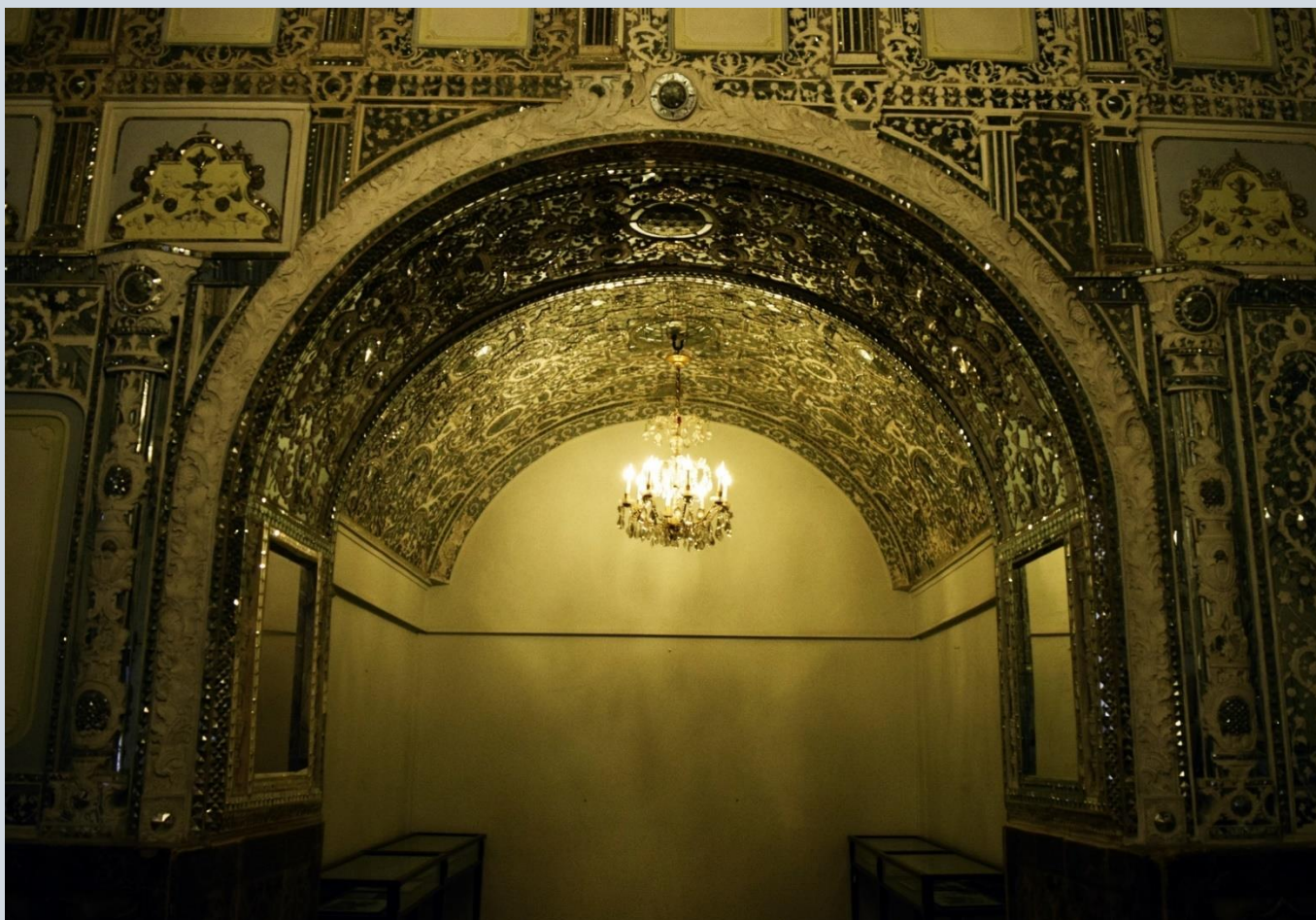


عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف

ارسی و آینه کاری - شمس العماره
عکاس: صبا نوایی



عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



آینه کاری – شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



تزئینات و جزئیات — شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



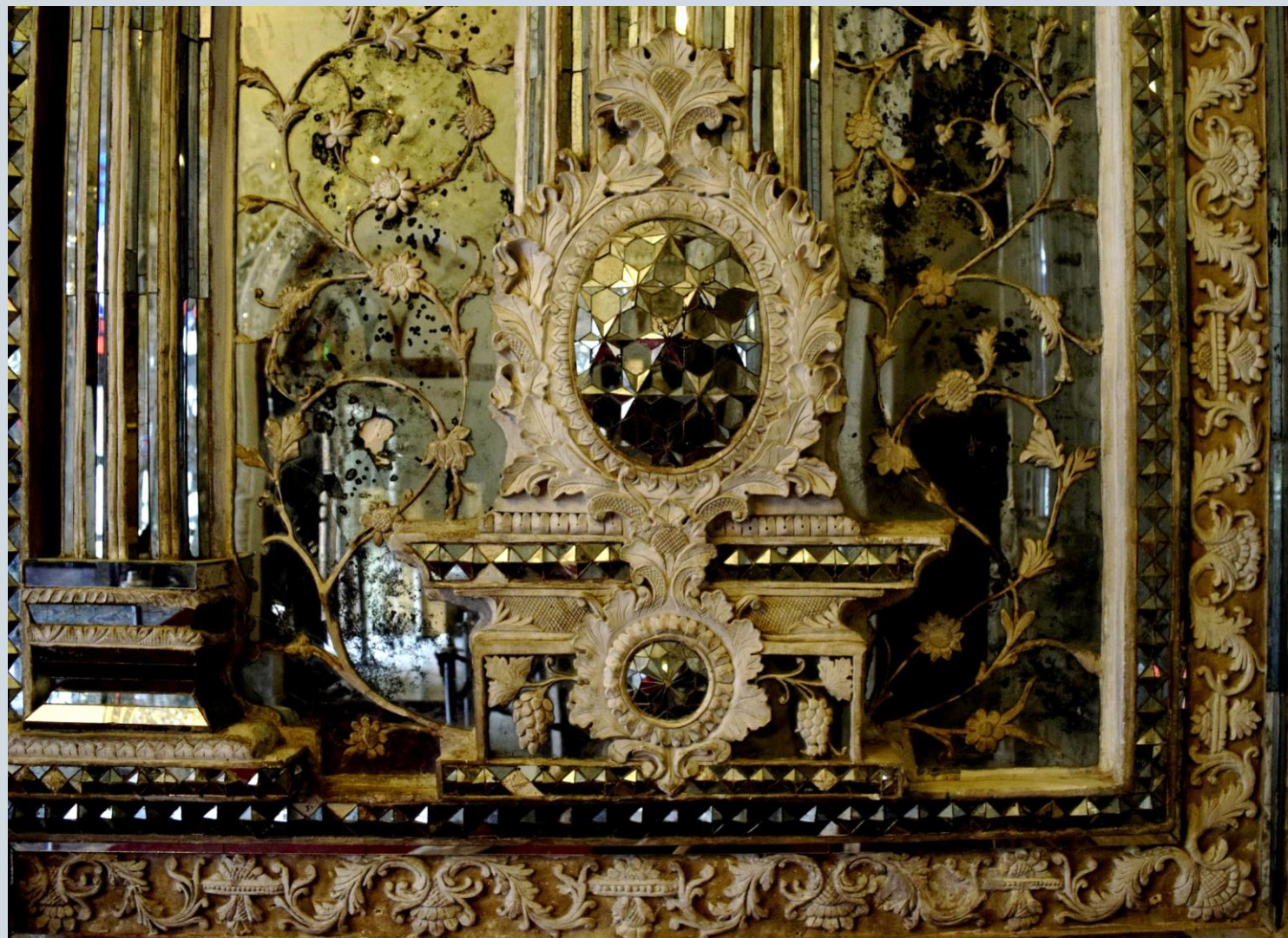
ازاره مرمیرین- شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



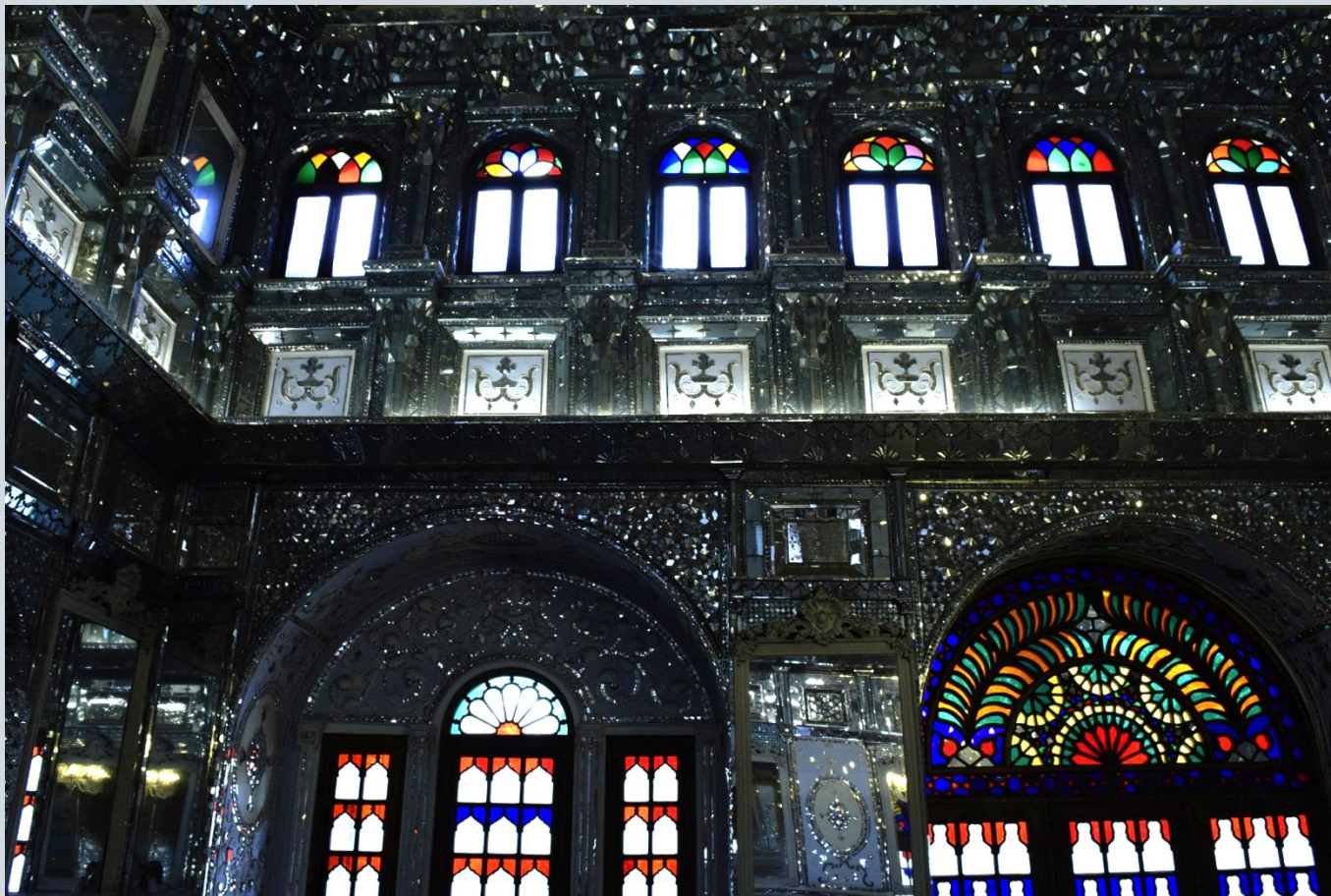
آینه‌کاری — شمس‌العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



کج بری و آینه کاری - شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



ارسی و آینه‌کاری – شمس‌العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف

ارسی و آینه‌کاری – شمس‌العماره
عکاس: صبا نوایی



عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



تزئینات و جزئیات — شمس‌العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



آینه‌کاری — شمس‌العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف

کاشی‌کاری و ازاره مرمرین - شمس‌العماره
عکاس: صبا نوایی



عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



کاشی‌کاری - شمس‌العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف

سقف راهروی بین دو اتاق - شمس العماره

عکاس: صبا نوایی



عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



کاشی‌کاری و ارسی از نمای بیرونی این
طبقه — شمس‌العماره

عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف

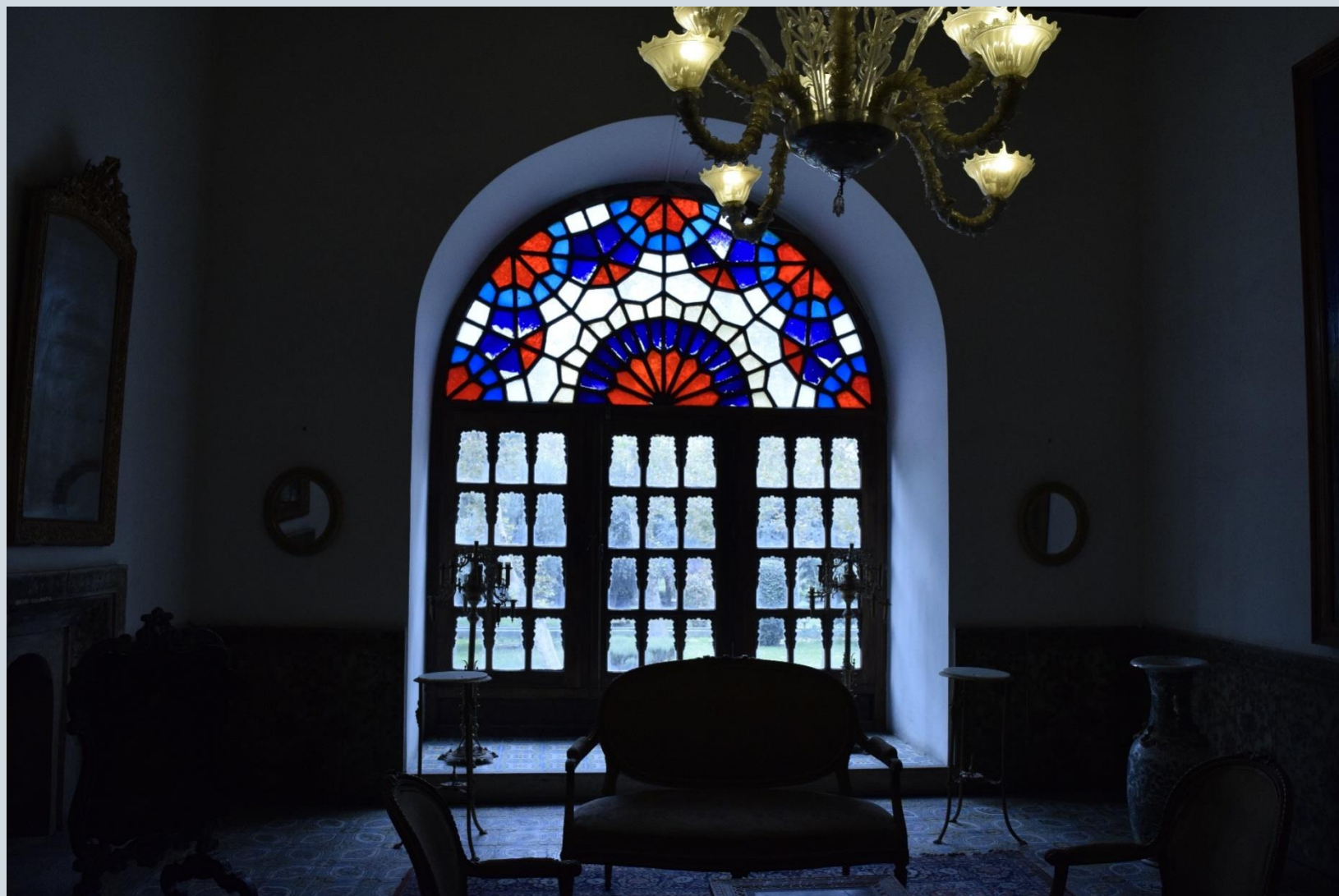


تزئینات سقف — شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف

ارسی - شمس العماره

*مبل‌مان هدیه ناپلئون دوم است
عکاس: صبا نوایی



عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



تزئینات سقف - شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

عکس‌هایی از اتاق‌های طبقه همکف



شومینه — شمس العماره
عکاس: صبا نوایی

ویژگی‌های ساختاری



❖ تکنیک ساخت

❖ مصالح

❖ تزئینات

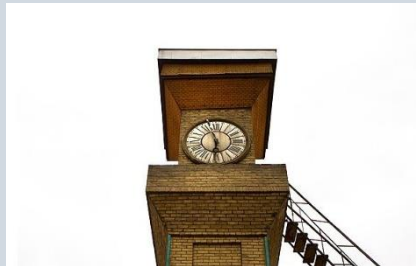
- کاشی‌کاری و انواع آن
- گچ‌بری و طبقه‌بندی موتیف‌های آن
- آینه‌کاری
- کارهای چوبی
- مقرنس

تکنیک ساخت

تأثیرات وارد شده از اروپا در این دوره بیشتر حالت گرمیک داشته و کمتر در شیوه ساخت دخیل بوده است. تکنیک غالب در ساخت بنا، دیوار باربر با طاق های آجری و چوبی است. از تکنیک ساخت مناره و سیستم خریای چوبی نیز برای ساخت طبقات فوقانی بهره گرفته شده است.

عناصر تشکیل دهنده ساختمان

عناصر تشکیل دهنده این ساختمان نیز بخشی ایرانی و بخشی فرنگی است. از عناصر سنتی می توان به ستون و سر ستون های سبک صفوی، قوس جناغی، سطوح برجسته گود آجری که یادآور مشبک های دوره صفوی هستند، قابهای کاشی الوان، انواع ارسی و سه دری و از عناصر فرنگی به ستون های چرنی با سر ستون کمرنتین، بام شیبدار، سنتوری، قوس های نیم دایره ای رومی، ساعت و غرفه های کلاه فرنگی اشاره کرد.



مصالح

مصالحی که در ساختن شمس العماره از آن استفاده شده است عبارتند از **آجر**، **خشت**، **کاه گل**، **ساروج** و... که ساروج نوعی ملات ترکیبی از گرد آهک خالص _ فاکستر _ ماسه بادی و مقدار کمی لویی (گل نی) بوده است و خیلی محکم عمل می کرده و شاید استحکام آن به اندازه سیمان باشد. از **آهک** در معماری شان خیلی استفاده می کردند، مخصوصاً در پی ساختمان ها، چون این شفته آهک باعث استحکام بیشتر ساختمان می شود و هر چه رطوبت به آن بفورد محکم تر می شود. بر خلاف گچ که هر چه رطوبت به آن بفورد زودتر از بین می رود. از دیگر مصالح استفاده شده **چوب** است که حتی برای اتصال دیوارها نیز از چوب استفاده می کردند. روی پوشش هایشان از ورق استفاده می کردند که به صورت مس بوده و آن را به وسیله کوبیدن به دست می آوردند. البته جلوتر و در زمان پهلوی از ورق گالوانیزه استفاده می کردند.

تزئینات

هنرمند معمار ایرانی از ابتدای کار و از هنگام بکارگیری **آجر** که از مصالح اولیه احداث بنا به شمار میرفته زیباترین نقشها و طرحها را هنگام احداث دیوارها و پوش گنبدها و ایباد گوشوارها، مقرنسها و طاقنماها خلق کرده و در روند تکاملی آن با گرهچینی، گلاندازی، گره سازی و آجرکاری ففته و رفته، شاهکارهای بینظیری را به وجود آورده است. هنگام استفاده از **کچ** با خلق کپیریهای با نقوش هندسی، گیاهی، حیوانی و انسانی دنیایی از خلاقیت را که در دنیا بینظیر میباشد آفریده و در استفاده از **چوب** برای پنجرهها و درها با بهره گیری از فنونی نظیر منبت، مشبک، معرق، کنده کاری، خاتم سازی و نقاشی روی چوب، اعجاز باورنکردی را پدید آورده است. برای تزئین بنا از **کاشی** های نظیر یک رنگ، هفت رنگ، معرق، طلایی و ... و **شیشه و آینه** در شکلهای و رنگها و ابعاد گوناگون، مرد جسته و دنیایی از زیبایی و خلاقیت و هنر را عرضه کرده و همه اینها به همراه مجاریهای زیبا، بناهایی را در جای جای ایران برپا و استوار کرده است. بدون تردید تحقق این همه زیبایی و خلاقیت جز به مرد عشق به معبود امکانپذیر نبود.

بررسی کاشی ها

کاشی های مجموعه ی تاریخی گلستان دارای نقش های متنوعی هستند که آن ها را در بر حسب موضوع و مضمون میتوان در این طبقه بندی قرار داد؛ اساطیری، شکار و شکارگاه، رزم و نبرد، بزم، عاشقانه، منظره و دور نما و بناهای تاریخی؛ گیاهی و جانوری، پادشاهان، درباریان و کارگزاران حکومتی و مذهبی.

رنگ های کاشی ها در اکثر موارد رنگ های گرم و زمینی هستند. این مورد و رفتن نقش ها به سمت طبیعت پردازی و واقع گرایی باعث شده که فضایی زمینی را مجسم سازند تا جهان معنوی نمونه های پیشین در عهد صفوی.

به طور کلی، موارد تاثیرگذار بر روی نقش های کاشی های این مجموعه را می توان این گونه بر شمرده:

❖ تاثیر گرفتن و الگوبرداری از آثار و تصاویر وارداتی غرب.

❖ تقلید از شیوه ی کار نقاشان ایران و آموزش دیده که بر اساس اصول غرب نقاشی میکردند.

❖ گرایش به مضمون های ادبی

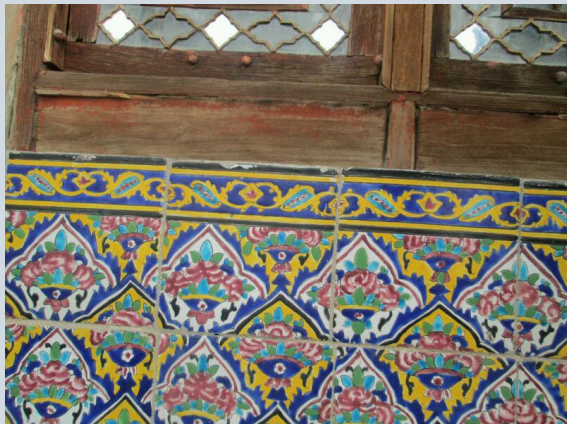
❖ تاثیر صنعت چاپ سنگی

❖ تاثیر فن عکاسی و عکس

کاشی کاری

کاشی کاری شمس العماره

طی عکسهای تهیه شده به انواع کارهای شمس العماره میتوان پی برد.



گچ بری

طبقه بندی موتیفها

الف نقوش هندسی :

این نوع از نقوش، معمولاً از خطوط مستقیم و شکسته در حالات مقتلف در کارهای کپبری شده به چشم میخورند و غالباً در هاشیه متن کپبری به کار آمده است. نقش صلیب شکسته یا چلیپا هم با ترکیباتی از گل لوتوس و یا پالمیت در ترکیبات هندسی اغلب به طور مجزا و منفرد بکار رفته اند. نقش دایره و منحنیها که میتوان گفت از نقوش اصلی کپبریها میباشند در آثار اشکانی و ساسانی مشاهده شده است.

ب نقوش گیاهی

به طور کلی معروفترین نقوش گیاهی مورد استفاده در آثار کپبری را میتوان در انواع طرحهای زیر یافت:

نقوش پالمیت، تاک و پیچک، گل نیلوفر، نقش انگور و انار، نقش گل لوتوس و روزت نقش بلوط و برگ انبیر و نقشهایی شبیه به برگ استیلزیه شبیه انبیر و نفل و کنگر و برگ نیلوفر.

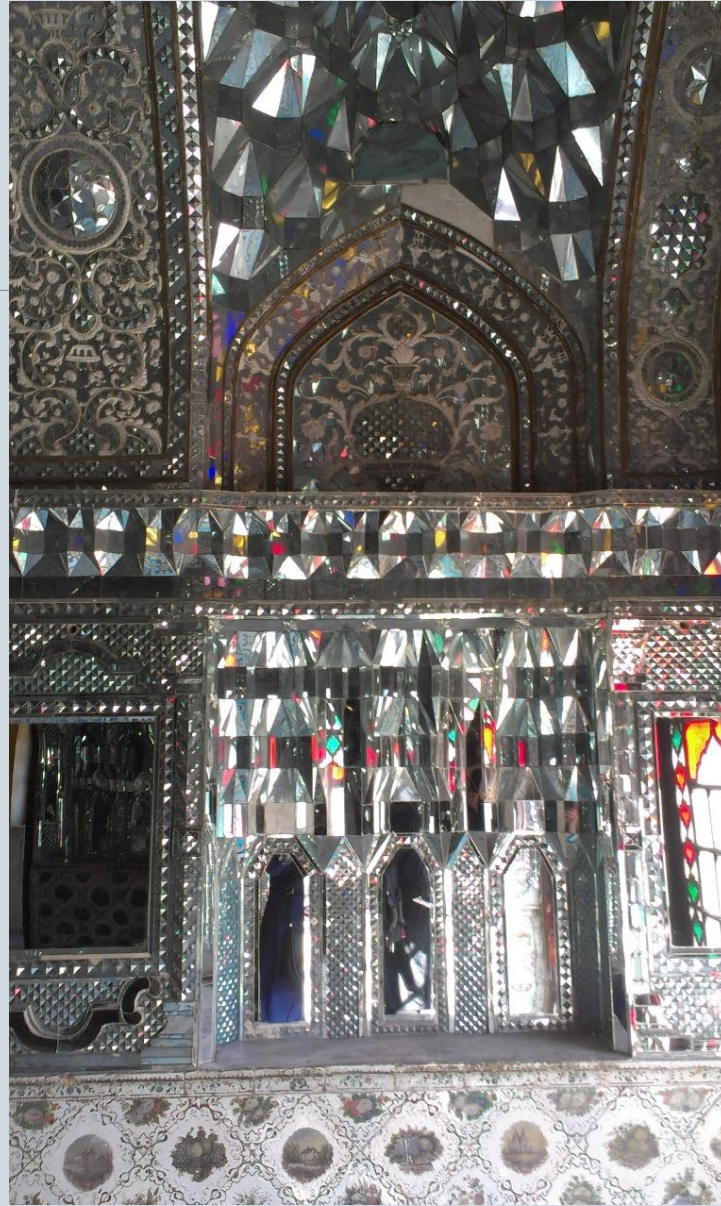
ج نقوش حیوانی و انسانی و تلفیق آنها در آثار کپبری



استفاده از چوب و منبت کاری



آینه کاری



مدلهای سر ستون



ستونها و سرستون های سبک صفوی و قوس جناغی استفاده شده که ریشه در سنت معماری ایران دارد، در عین حال از ستون های چوبی و چدنی با سرستون کمرینتین استفاده شده است.

منابع و مآخذ

❖ فرهمند، جلال، کاخ ها و قصور قهری، ماهنامه الکترونیکی بهارستان ، شماره ۱۴، صفحه ۱

❖ بانک اطلاعات رجاا به آدرس اینترنتی www.rijaldb.com

❖ بزن ای ساعت شمس العماره(۱۳۹۲)، مجله داخل پروازی هما، شماره ۸۹، بخش ایرانگردی

❖ دیوسالار، شاپور، کلایه، سعید محمود، بررسی تمولات معماری و شهرسازی تهران و عوامل موثر بر آن، صفحه ۳ و ۴

❖ فیلم: مستند ایران؛ تهران، شمس العماره، پخش از صدا و سیما، دانلود از سایت آپارات، تهیه کننده و کارگردان حمید مبتهوی

❖ فیلم: مصاحبه با علی اصغر طاهری صفی آبادی در باب شمس العماره، دانلود از سایت آپارات

❖ نقشه های سازمان میراث فرهنگی کشور، تهیه شده از دفتر فنی مجموعه کاخ گلستان

❖ مقاله شناخت نهایی شمس العماره، تهیه شده از دفتر فنی مجموعه کاخ گلستان

❖ خواب ۹۰ ساله ساعت شمس العماره ادامه دارد!، خبرگزاری مهر، شناسه خبر: ۲۵۰۵۳۶۵ - اسفند ۱۳۹۳

❖ کریمی، اعظم، بررسی نقش های کاشی کاری مجموعه ی کاخ گلستان(۱۳۸۵)، رشد آموزش هنر، دوره چهارم، شماره یک، صفحات ۶۰ الی ۶۳

❖ سایت باشگاه مهندسان ایران به آدرس www.iran-eng.com

❖ تزئینات وابسته به معماری ایران دوره اسلامی ، اسناد و مدارک میراث فرهنگی